

Regulējuma loma Latvijas politisko partiju sistēmas ilgtspējā

Biedrība “Sabiedrība par atklātību – Delna” (Delna) ir starptautiskās pretkorupcijas organizācijas *Transparency International* (TI) nodaļa Latvijā. TI darbojas kopš 1993. gada, Delna – kopš 1998. gada. Viena no jomām, kur Delna strādā atklātības veicināšanas un korupcijas mazināšanas virzienā, ir politisko partiju un to finansēšanas regulējums.

2022. gada 15. decembrī Satversmes tiesa pasludināja nolēmumu lietā Nr. 2021-36-01 “Par Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma 7.1 panta pirmās daļas 2. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam”. Pieteikuma iesniedzēja partija „Mēs – Talsiem un novadam” tiesas procesā argumentēja, ka apstrīdētā norma pārkāpj Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprināto tiesiskās vienlīdzības principu un nostāda reģionālas partijas nelabvēlīgā situācijā attiecībā pret partijām, kas darbojas nacionālā līmenī.

Šajā rakstā centīšos īsi raksturot dažas no galvenajām Latvijas politisko partiju sistēmas iezīmēm un galvenos argumentus, kas izskanējuši Satversmes tiesas lietā Nr. 2021-36-01. Tāpat arī iezīmēšu galvenos secinājumus, ko lietā izskanējušie argumenti ļauj izdarīt attiecībā uz konsekvētu regulējuma veidošanu, attīstot Latvijas politisko partiju sistēmu.

1. Latvijas politiskās partijas un to regulējums

1.1. Politiskās partijas un to darbības regulējums

Politisko partiju likuma mērķis ir nodrošināt politisko partiju un to apvienību darbības tiesisko pamatu, sekmēt partiju un to apvienību iekšējo demokrātiju un demokrātiskas un pilsoniskas sabiedrības nostiprināšanu. Jāatzīmē, ka lielākoties kā līdzvērtīgs politisko partiju sistēmas dalībnieks šajā likumā tiek nostiprināta arī partiju apvienību institūcija.

Latvijas partiju sistēma no citu valstu sistēmām atšķiras ar ievērojami lielāko partiju skaitu, kā skaidrojis Satversmes tiesas lietā Nr. 2021-36-01 pieaicinātā persona *Dr. Ph.* Daunis Auers. Proti, Latvijā 2021. gadā bijušas 53 politiskās partijas, kamēr Lietuvā bijušas 27 un Igaunijā vien 12. Auers skaidrojis, ka dažādajās valstīs ir būtiski atšķirīgi regulējumi partiju dibināšanai un darbībai. Piemēram, kamēr Latvijā partijas dibināšanai nepieciešams 200 biedru, Lietuvā minimālais biedru skaits partijas dibināšanai ir 2000.

Atšķirībā no citām Eiropas valstīm Latvija izceļas arī ar salīdzinoši zemu biedru skaitu politiskajās partijās. Auers norādīja, ka, lai gan Eiropā vidēji politiskās partijās darbojas aptuveni pieci procenti iedzīvotāju, Latvijā partijā ir iestājies vien viens procents.

Auers skaidroja, ka būtiski lielākajam partiju skaitam par iemeslu ir ne vien vienkāršāka partiju dibināšanas kārtība, bet arī fakts, ka Latvijā atšķirībā no virknes citu valstu pašvaldību vēlēšanās kandidēt nav iespējams individuāli kandidātiem. Latvijā kārtību, kādā iesniedzami vēlēšanu kandidātu saraksti regulē attiecīgo vēlēšanu likumi.

Politisko partiju loma vēlēšanu procesā noteikta Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumā, Saeimas vēlēšanu likumā un Pašvaldības domes vēlēšanu likumā.

1.2. Politisko partiju finansēšanas regulējums

Saeima 2010.gada 10.jūnijā grozīja Politisko organizāciju finansēšanas likumu, paredzot partijām piešķirt valsts finansējumu, sākot ar 2012.gadu. Grozījumu mērķis bija pārtraukt partiju finansiālu atkarību no šaura privātpersonu loka ziedojumiem, kā arī atrisināt Latvijas partiju nespēju segt savas administratīvās izmaksas un celt kapacitāti.

Grozījumi politisko partiju finansēšanas likumā, kas būtiski palielināja partijām pieejamo valsts finansējumu, stājās spēkā 2020. gadā. Tie bija nozīmīgs solis Latvijas politisko partiju sistēmas attīstībā, mazinot šauru privāto interešu nesamērīgi lielo ietekmi uz partiju darbību.

Konkrētā reforma kopumā vērtējama atzinīgi, bet atsevišķas tās nepilnības var skaidrot ar faktu, ka likumprojekta virzība bija sasteigta. 2019. gadā Saeima likumprojektu iekļāva valsts budžeta likuma projektu pavadošajā paketē. Par atbildīgo komisiju, noteica Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisiju, kuras kompetence valsts pārvaldes un politisko partiju sistēmas attīstības jautājumos ir ierobežota.

Kā Satversmes tiesas lietā Nr. 2021-36-01 norādīja Auers, starp 27 ES dalībvalstīm tikai Spānijā un Dānijā valsts finansējumu piešķir arī reģionālajām politiskajām partijām. Citās dalībvalstīs to piešķir, pamatojoties uz rezultātiem nacionālā līmeņa vēlēšanās.

2. Argumenti un spriedums lietā Nr. 2021-36-01

2.1. Pieaicināto pušu argumenti

Satversmes tiesai pieteikumu iesniedza politiskā partija „Mēs – Talsiem un novadam”. Tā dibināta 2017. gadā, lai veicinātu Latvijas Republikas un īpaši Talsu novada iedzīvotāju interešu aizstāvību un īstenošanu.

Iesniedzēja ieskatā no apstrīdētās normas izstrādes materiāliem secināms, ka valsts finansējums partijām piešķirts ar mērķi mazināt finansiālu atkarību no ziedojumiem, partiju nelikumīgu finansēšanu un augstākā līmeņa korupcijas riskus, kā arī veicināt profesionalitāti, administratīvās spējas un spēcīgā savstarpējo konkurenci. Tai pat laikā Saeima nav vērtējusi, kāpēc finansējuma saņemošo organizāciju lokā nav iekļautas arī partijas, kas nēstartē Saeimas vēlēšanās vai saņem mazāk kā divus procentus vēlēšanu atbalsta.

Saeima, lietā skaidrojusi, ka: "... norma esot pieņemta ar mērķi stiprināt un konsolidēt politisko partiju sistēmu, kas darbojas visā valsts teritorijā, un iesaistīt politiskās partijas arī nacionālā līmeņa vēlēšanās, kā arī nodrošināt Saeimā pārstāvēto partiju darbību ar tai nepieciešamiem ievērojamiem resursiem." Tāpat Saeima skaidrojusi, ka regulējuma mērķis ir spēcīgā stabili

politisko partiju sistēmu, bet partijas, kas pārstāvētas tikai atsevišķās pašvaldībās: "... nepildot tādus pašus un salīdzināmus uzdevumus kā parlamentā pārstāvētās partijas, kuru biedru skaits esot nesalīdzināmi lielāks..."

Lietā pieaicinātā Mg. sc. soc., Lelde Metla-Rozentāle skaidroja, ka: "Ja partija izvēlas nepiedalīties parlamenta vēlēšanās, tad tā esot tikai lokāls, reģionāls politiskais spēks, kas darbojas viena novada pašvaldības ietvaros un rūpējas par konkrētā novada attīstību." Tiesas sēdē Metla-Rozentāle uzsvēra, ka: "...ar valsts pārvaldīšanu politikas zinātnes teorijā un starptautiskajā praksē tiek saprasta nacionālā līmeņa politika, kas vērsta uz visu valsts iedzīvotāju kopējā labuma vairošanu. [...] Reģionālajām politiskajām partijām esot iespēja, saglabājot savu identitāti, noslēgt sadarbības līgumu ar kādu no 17 nacionālā līmeņa politiskajām partijām un šādā formā kopīgi piedalīties parlamenta vēlēšanās."

Kā skaidroja pieaicinātā Mg. iur. Iveta Kažoka: "Reģionālās politiskās partijas, kuras nesauņem valsts budžeta finansējumu, pašvaldību vēlēšanu kontekstā esot nostādītas nevienlīdzīgā situācijā ne tikai ar tām politiskajām organizācijām, kurām valsts katru gadu piešķir finansējumu, bet arī ar tām politiskajām partijām, kuras pašvaldību vēlēšanās piedalās vienā sarakstā ar valsts budžeta finansējumu saņemošām politiskajām partijām". Kažoka arī norādīja uz faktu, ka apvienībās, kas saņem valsts finansējumu, ietilpstošas partijas var šo finansējumu izmantot savām atsevišķajām vēlēšanu kampaņām pašvaldību vēlēšanās. Tāpat Kažoka skaidrojusi, ka izstrādājot regulējumu, nav ņemts vērā fakts, ka Saeimas vēlēšanās startējošos sarakstus nereti iesniedz tieši partiju apvienības nevis atsevišķas partijas.

Pieaicinātās Tieslietu ministrijas ieskatā demokrātiskā valstī ir svarīgi īpaši veicināt stabilas un konsolidētas partiju sistēmas izveidi. Valsts finansējuma piešķiršana, ministrijas ieskatā, nav vienīgais līdzeklis šāda mērķa sasniegšanai. Tāpat Saeima jau līdz šim īstenojusi politiku, kas vērsta uz partiju sistēmas stiprināšanu, piemēram, regulējot minimālo politiskās partijas dibinātāju skaitu.

2.2. Tiesas spriedums

Kā tiesa skaidrojusi sprieduma secinājumu daļā: "Vērtējot, vai tiesiskās vienlīdzības princips tiek ievērots, noteicošais ir tas, vai vairākas personu grupas vieno kopīga un būtiska tām piemītoša pazīme. Lai noskaidrotu, vai un kuras personu grupas atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams noteikt galveno šīs grupas vienojošo pazīmi."

Tiesa, atsaucoties uz Tieslietu ministrijas nostāju, skaidro, ka kritēriji, pēc kuriem tiek noteikta vienojošā pazīme, nedrīkst būt patvaļīgi un tiem jābūt objektīviem un pamatotiem. Satversmes tiesas ieskatā pazīme "deputātu kandidātu saraksta iesniegšana pašvaldības domes vēlēšanās" nav uzskatāma par vienojošu pazīmi, jo vēlēšanu likumi nosaka augstākas prasības organizācijai, lai tā iesniegtu vēlēšanu sarakstu daļībai Saeimas vēlēšanās. Tiesa skaidro, ka valsts finansējumu saņemošai organizācijai nav obligāti jābūt pārstāvētai arī pašvaldību līmenī, un secina, ka par vienojošu pazīmi var uzskatīt politisko organizāciju iegūtās balsis pašvaldību vēlēšanās.

Vienlaikus secinājumu daļā tiesa atsauca uz Tieslietu ministrijas viedokli, kur uzsvērts, ka likumdevēja izšķiršanās par diferencētu partijām paredzētā valsts finansējuma piešķiršanas modeļa ieviešanu ir bijusi mērķtiecīga un plānota, tiecoties uz nacionālā līmeņa partiju spēcināšanu. Šāda pieeja tiesas ieskatā var būt saprātīga, jo nacionāla līmeņa partijas īsteno atšķirīgu funkciju no

reģionālajām. Proti, lēmumi, kas tiek pieņemti nacionālajā līmenī, ir visaptveroši pretstatā tiem lēmumiem, kas tiek pieņemti pašvaldībās.

Attiecīgi tiesa ir secinājusi, ka nacionālā līmeņa partijām, kas spējušas iegūt vairāk nekā divu procentu vēlēšanu atbalstu, un tām, kas darbojas reģionālā līmenī, atšķiras funkcijas ilgtspējīgas politikas veidošanā un demokrātijas stiprināšanā. Tiesas ieskatā nacionālā līmeņa un reģionālā līmeņa politisko partiju funkcijas ir atšķirīgas un nevar tikt salīdzinātas. Tāpat arī Saeimas izšķiršanās par labu atbalstam tikai nacionālā līmeņa partijām nevar tikt uzskatīta par neobjektīvu vai nesaprātīgu un apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam.

2.3. Tiesnešu atsevišķās domas

Atsevišķās domas tiesas spriedumam pievienojuši tiesneši Artūrs Kučs un Anita Rodiņa, kā arī Jānis Neimanis. Tiesneši nepiekrīt tiesas secinājumam par to, ka nacionālā un reģionālā līmeņa partijas nav salīdzināmas tiesiskās vienlīdzības principa aspektā.

2.3.1. Tiesnešu Artūra Kuča un Anitas Rodiņas atsevišķās domas

Tiesneši Rodiņa un Kučs skaidro, ka: "tiesību normās, kas nosaka politisko partiju izveides un pastāvēšanas priekšnoteikumus, nav paredzēts šāds politisko partiju nošķirums." Tāpat tiesneši norāda uz to, ka viens no galvenajiem mērķiem, veidojot esošo valsts atbalsta regulējumu politiskām organizācijām, bija korupcijas risku mazināšana, kas ir saskanīgi arī ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas secināto. Korupcijas risks savukārt ir klātesošos visās lēmēj institūcijās ne vien nacionālajā līmenī. Tiesneši atsaucas arī uz Eiropas Padomes komisiju "Demokrātija caur tiesībām" (Venēcijas komisija), kas ir norādījusi, ka valsts budžeta finansējums kalpo kā līdzeklis politisko partiju atbalstīšanai to būtiskās lomas izpildē, kā arī lai novērstu korupciju un atkarību no privātajiem ziedotājiem. Venēcijas komisijas ieskatā finansēšanas kārtībai būtu jātiecas nodrošināt, lai pilnīgi visas partijas varētu vienlīdzīgi konkurēt vēlēšanās.

Attiecīgi tiesnešu ieskatā, reģionāla un nacionāla līmeņa partijas vieno: ".uz tām vienlīdz attiecināmais politisko partiju izveidošanas un darbības tiesiskais regulējums, partiju kā varas īstenošanas mehānisma izveide un ar to saistītie korupcijas riski, dalība un balsu iegūšana pašvaldību vēlēšanās, kā arī politisko partiju loma sabiedrības iesaistē demokrātijas procesos un sabiedrības interesēm atbilstošu lēmumu pieņemšanā." Savukārt vietējo demokrātiju nevar skatīt atrauti no kopējās sistēmas un demokrātiskā tiesiskā valstī centrāla vara bez pašvaldību līdzdalības nevarētu pilnvērtīgi veikt savas funkcijas.

Lai gan tiesneši piekrīt, ka likumdevējs var izvēlēties plānot politiku atbilstoši tam, lai stiprinātu tieši nacionālā līmeņa partijas, saskaņā ar apstrīdēto normu reģionāla līmeņa partijām finansējuma saņemšana šobrīd ir pilnībā liegta. Tas savukārt nozīmē, ka regulējums nepalīdz novērst korupcijas riskus reģionālās partijās un rada nevienlīdzīgus konkurences apstākļus ar tām partijām valsts budžeta finansējumu saņem. Līdz ar to norma, iespējams, stiprina nacionāla līmeņa partijas, taču vājina reģionālā līmeņa partijas. Tiesneši tādēļ uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktajai atšķirīgajai attieksmei nav leģitīma mērķa.

2.3.1. Tiesneša Jāņa Neimaņa atsevišķās domas

Tiesneša Neimaņa ieskatā pašvaldību un nacionālā līmeņa partiju kopējie elementi ir apstākļi, ka tās ir politiskas partijas, kas piedalās pašvaldību domes vēlēšanās un to kandidāti ieguvuši balsis.

Neimanis uzskata, ka šie elementi ir pietiekami, lai turpinātu vienlīdzības principa ievērošanas pārbaudi.

Tiesnesis argumentē, ka pretēji tiesas secinātajam, politisko partiju programmu saturam, dalījumam teritoriālajās nodaļās, "...kā arī ievēlēto deputātu kandidātu tālākai darbībai, vai tie pieturas pie partijas programmas vai jau izmanto visas brīvā mandāta tiesības, nav izšķirošas nozīmes". Viņaprāt, nav būtiski, kāda ir konkrētās partijas loma parlamentārā demokrātijā, jo uzmanība jāpievērš tieši apstāklim, ka apstrīdētā norma paredz budžeta piešķiršanu par iegūtām balsīm pašvaldību vēlēšanās.

Tāpat tiesnesis uzsver, ka finansējuma nepiešķiršanu nevar attaisnot tikai ar nepieciešamību ietaupīt valsts budžeta līdzekļus, jo citādi valsts varētu patvaļīgi piešķirt valsts budžeta līdzekļus jebkurai personai, bet nepiešķirt citām vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Šāda situācija būtu pretrunā vienlīdzības principa jēgai.

Neimanis skaidro, ka regulējuma mērķis, proti, partiju "konsolidācija" realitātē izpaužas faktā, ka pašvaldības domes vēlēšanās reti piedalās atsevišķas reģionālas partijas un lielākoties tās ir bijušas spiestas iekļauties Saeimā pārstāvētu partiju veidotās apvienībās vai izzust vispār. Esošais regulējums pašvaldību līmenī vājina politisko plurālismu un demokrātiju, tādēļ centieni veicināt partiju konsolidāciju "no augšas" nav uzskatāmi par demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzību.

3. Delnas secinājumi un rekomendācijas regulējuma pilnveidei

3.1. Delnas secinājumi par lietā Nr. 2021-36-01 izteiktajiem argumentiem

Iepazīstoties ar tiesas spriedumu, kā arī tiesnešu atsevišķajām domām, Delna nesaredz pamatu spriedumam nepiekrīst, ciktāl tas attiecas uz likumdevēja tiesībām plānot politiku, lai stiprinātu tieši nacionālā līmeņa partijas. Tomēr Delna uzskata, ka ir pamats šaubīties, vai likumdevējs šo uzdevumu ir izpildījis veiksmīgi.

Lietas izskatīšanas gaitā vairākkārt norādīts uz faktu, ka likumdevējs ilgstoši pieturējies pie uzstādītā kursa uz partiju sistēmas konsolidāciju. Lai gan lēmumu pieņemēju retorikā šis kurss ir dzirdams pastāvīgi, kavēšanās ar reformām atsevišķos esošā regulējuma aspektos liek apšaubīt to, cik stingra patiesībā ir šī nostāja.

Sevišķi izceļami ir trīs esošā regulējuma aspekti:

- Vēlēšanu kandidātiem nav jābūt partijas biedriem.
- Partijas joprojām, lai savstarpēji koordinētu darbību un sasniegtu statūtos noteiktos mērķus, var veidot partiju apvienības.
- Pašvaldību vēlēšanās kandidātu sarakstus iesniegt var tikai partijas un to apvienības.

Lai gan šādu gadījumu nav daudz, principā partijas var iesniegt vēlēšanu sarakstu, kura kandidāti ir nesaistītas partijas biedri. Iespējas vēlētajiem noskaidrot kandidātu partejisko piederību ir ierobežotas. Delnas ieskatā šī pieeja no vienas puses ir pretrunā liegumam vēlēšanās startēt neatkarīgiem kandidātiem, bet no otras puses partijas, iekļaujot sarakstā bezpartejiskas personas vai kandidātus ar citas partijas piederību, uzņemas atbildību par šo personu politisko darbību.

Turpretī situācija, ja partija saņem finansējumu, ko tai "nopelnījis" citas partijas biedrs, vērtējama mazākais kā neviennozīmīga un atstāj negatīvu iespaidu uz partiju konsolidāciju.

Būtisks ir tiesneša Neimaņa identificētais jautājums par to, vai regulējums nav piespiedis reģionālās partijas apvienoties partiju apvienībās ar nacionāla līmeņa partijām. Šāda prakse ir problemātiska, jo nostāda reģionālās partijas atkarības pozīcijā. Arī Iveta Kažoka norādījusi, ka politisko partiju finansēšanas reforma novedusi pie situācijas, kad reģionālām partijām nepieciešams apvienoties ar kādu no politiskajām partijām, kuras saņem valsts finansējumu, lai tās saglabātu savu konkurētspēju pašvaldību vēlēšanās. Šobrīd gan nav veikta analīze par to, cik reģionālas partijas piekropj šādu "vasaļorganizāciju" taktiku. Lai gan tiesnesis Neimanis norādījis uz reģionālo partiju izzušanu kā problēmu, jāsaprot, ka tā ir nenovēršama partiju sistēmas konsolidācijas daļa.

Kā tiesas procesā skaidrojusi Kažoka, atšķirībā no vairuma Eiropas Savienības valstu: "Latvijas likuma prasība esot netipiska parasti pašvaldību līmeņa vēlēšanās varot piedalīties arī vēlēšanu apvienības un pat individuāli kandidāti." Šī Latvijas regulējuma īpatnība rada situāciju, kad politiski aktīvi iedzīvotāji var būt spiesti dibināt partijas, lai kandidētu pašvaldību vēlēšanās.

Delnas ieskatā šāda veida procesi ir uzskatāmi par kavēkli nevis soli pretim partiju sistēmas konsolidācijai. Proti, lai gan Politisko organizāciju finansēšanas likums nudien ir vērsts uz partiju apvienošanās veicināšanu un to tuvināšanu nacionāla līmeņa ambīcijām, iespēja veidot politisko partiju apvienības un piesaistīt vēlēšanu kampaņām ar partiju nesaistītas personas ļauj iecerēto konsolidācijas procesu bremsēt.

Šie aspekti, Delnas ieskatā, ir atkāpes no tiesas procesā postulētās likumdevēja apņemšanās virzīties partiju sistēmas stabilitātes un konsolidācijas virzienā. Turklāt pastāv pamats nopietnām bažām par to, vai līdzšinējais likumdevēja nospraustais kurss uz partiju sistēmas stabilitātes veicināšanu un partiju konsolidāciju ir bijis veiksmīgs.

Par joprojām pastāvošu Latvijas partiju sistēmas nestabilitāti un fragmentāciju liecina šādi fakti:

- 2023. gada sākumā tikai viena no aktīvajām politiskajām partijām pārsniedza 2000 biedru sliksni, kas ir minimālais biedru skaits partijas dibināšanai, piemēram, Lietuvā.
- Latvijā 2021. gadā bijušas 53 politiskās partijas, kamēr Lietuvā bijušas 27 un Igaunijā vien 12.
- No septiņiem 14. Saeimas vēlēšanām iesniegtajiem sarakstiem, kas ieguvuši vairāk kā piecus procentus balsu, trīs sarakstus veidojušas partiju apvienības. Šie saraksti arī saņēmuši lielāko balsu skaitu, kopsummā 42.42% procentus visu balsu.
- 14. Saeimas vēlēšanās divu procentu balsu barjeru pārvarēja divpadsmit saraksti, kas ir par diviem vairāk kā 13. Saeimas vēlēšanās un divas reizes vairāk nekā seši saraksti, kas barjeru pārvarēja 12. un 11. Saeimas vēlēšanās.

Delna pievienojas tiesnešu Kuča un Rodiņas paustajam, ka atklātam un caurskatāmam politisko partiju finansējumam ir izšķiroša nozīme cīņā pret korupciju, un piekrīt, ka nepietiekami resursi var šo atklātību apdraudēt. Problēma risināma, palielinot resursu pieejamību visām politiskajām organizācijām, vai veicinot partiju sistēmas konsolidāciju. Šobrīd Latvijā novērojama situācija,

kad konsolidācija nav notikusi vai vērojams pat pretējs process, taču prasības pēc atklātības partiju darbā pamatoti pieaug, mazinoties sabiedrības tolerancei pret korupciju.

3.2. Delnas rekomendācijas politisko organizāciju regulējuma pilnveidei

Delna atzinīgi novērtē līdzšinējo Valsts prezidenta un Saeimas deputātu interesi par politisko organizāciju finansēšanas kārtības sistēmas pilnveidi. Vienlaikus nenoliedzami nepieciešams turpināt darbu esošā regulējuma pilnveides, kam par labu pamatu var kalpot arī Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2021-36-01.

Valsts prezidents jau iepriekš norādījis, ka būtu jāpilnveido kārtība, kādā partijām jāatskaitās par valsts finansējuma izlietojumu. Grozījumiem likumā būtu gan jāatvieglo atskaišu iesniegšana partijām, gan jāuzlabo sabiedrībai pieejamās informācijas kvalitāte. Prezidents aicinājis likumdevēju pilnveidot regulējumu attiecībā uz mērķu grupām, kam un kādā apmērā partijas var izmantot no valsts saņemtos līdzekļus. Delna atzinīgi vērtē šos Prezidenta priekšlikumus, kā arī ieceri, ka piešķiramā valsts finansējuma aprēķins varētu nākotnē tikt saistīts ne vien ar vēlēšanu rezultātiem, bet arī partijas darbību starpvēlēšanu periodā. Viens no risinājumiem, varētu būt partijas saņemtā privātā finansējuma kā partijas atbalstītāju aktivitātes indikatora iekļaušana saņemamā valsts finansējuma aprēķinā. Piesardzīgi jāizturas pret risinājumiem, kas saistīti ar finansējuma aprēķināšanu, ņemot vērā partijas deklarēto biedru skaitu, jo šobrīd nepastāv uzticama šo datu pārbaudes mehānisma.

Prezidents ir ieteicis arī paredzēt noteikta valsts finansējuma pieejamību tām partijām, kam nav nacionāla līmeņa ambīciju. Delnas ieskatā šāds solis varētu mazināt šobrīd praksē eksistējošo konkurences kropļojumu, kas vērojams pašvaldību vēlēšanās, taču jāpiemin, ka tā būtu atkāpe no likumdevēja uzstādītā kursa uz partiju sistēmas konsolidāciju.

Pieņemot, ka likumdevējs iecerējis ieturēt līdz šim uzņemto regulējuma reformu kursu. Delnas ieskatā agrāk vai vēlāk būs tikai likumsakarīgi spert nākamo soli un likvidēt partiju apvienību institūciju. Apgrūtinājums, ko šāds regulējums uzliktu reģionālām partijām ir vērtējams kā tā mērķis, nevis blakne. Partiju apvienības šobrīd kalpo kā instruments reģionālo partiju dzīvības uzturēšanai mākslīgā veidā un potenciāli varētu būt viens no būtiskākajiem kavēkļiem progresam partiju sistēmas konsolidācijas virzienā.

Vienlaikus, lai pārlietu neierobežotu politisko plurālismu, apsverama būtu atgriešanās pie vēlētāju apvienību instrumenta pašvaldību vēlēšanās. Atteikšanās no vēlētāju apvienībām vērtējama kā nepārdomāts solis, kā sekas bijušas partiju sistēmas fragmentācijas nostiprināšana. Kā skaidrojusi Kažoka: "...būtu vai nu jāatsakās no obligātās un grūti pamatojamās prasības pēc politiskās partijas formas dalībai pašvaldību vēlēšanās, vai arī jāsedz pārstāvību pašvaldības domē ieguvušām reģionālajām partijām daļa no to administratīvajiem un ar kampaņu saistītajiem izdevumiem..". Ar partiju sistēmas turpmāku konsolidāciju vislabāk savienojama tieši Kažokas piedāvātā pirmā pieeja.

Turklāt partiju apvienības ne vien rada papildu apgrūtinājumu organizāciju finanšu plūsmu un lēmumu pieņemšanas izsekojamībā, bet arī būtiski apgrūtina informētas izvēles izdarīšanu vēlētājam.

Delnas ieskatā panākt partiju sistēmas konsolidāciju, mazināt korupciju un palielināt politisko atbildīgumu var, veicot šādus soļus:

- Partiju apvienību institūcijas likvidēšana.
- Vēlētāju apvienību instrumenta atgriešana kandidātu pieteikšanai dalībai pašvaldību vēlēšanās.
- Vēlēšanu likumos organizācijai, kura iesniedz sarakstu, noteikts pienākums, sniegt arī informāciju par kandidātu partejisko piederību.
- Vēlēšanu likumos paredzēta nepieciešamība nodrošināt informāciju par to, kādas politiskās partijas ir iesniegušas konkrēto sarakstu, kā arī par konkrēto organizāciju (piemēram, dibināšanas datums un biedru skaits).
- Pilnveidota kārtība, kādā partijas Uzņēmumu reģistram sniedz informāciju par saviem biedru reģistriem, lai izvairītos no kļūdainas informācijas un palielinātu datu pieejamību plašākai sabiedrībai.
- Partiju atskaitīšanās pilnveide par valsts finansējuma izlietojumu.
- Precizējumi regulējumā attiecībā uz to, kam pieļaujami valsts finansējuma tēriņi.
- Jauna kritērija izstrāde, kas sasaistītu partijas saņemamo valsts finansējumu ar tās darbību starpvēlēšanu periodā.